

PAPER DETAILS

TITLE: LÜBNAN ASILLI YAZAR EMÎN MA'LÛF'UN "ADRIANA MATER" ADLI LIBRETTOSUNUN
FRANSIZCADAN ARAPÇAYA ÇEVIRISINDE DEYIMLERIN ESDEGERLIK AÇISINDAN
INCELENMESI

AUTHORS: Musa YILDIZ,Meryem Melike GÜNGENCI

PAGES: 147-160

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1490025>

**LÜBNAN ASILLI YAZAR EMÎN MA'LÛF'UN "ADRIANA
MATER" ADLI LİBRETTOSUNUN FRANSIZCADAN ARAPÇAYA
ÇEVİRİSİNDE DEYİMLERİN EŞDEĞERLİK AÇISINDAN
İNCELENMESİ***

Musa Yıldız**

Meryem Melike Güngenci***

Öz

Çeviri, bir dilin başka bir dile aktarılması sürecidir. Birbirinden farklı iki dil arasında bilgi, kültür alışverişini sağlamak için kullanılan bir araçtır. Çeviri yaparken kaynak metin ile erek metin arasında çeşitli düzeylerde eşdeğerliğin sağlanması gerekmektedir. En çok çevirisi yapılan metin türü olan edebi metin çevirisindeki en önemli nokta kaynak metnin yazarının okuyucuya hissettirdiği duyguların benzer biçimde erek metne yansıtılmasıdır. Özellikle bu türe dâhil olan tiyatro eserlerinin başka bir dile kazandırılması süreci oldukça zorlu bir süreçtir. Kaynak dilin ve kültürün, erek dil ve kültürüne uygun bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu araştırmanın amacı, kaynak dilden erek dile çeviri yapılırken Mona Baker'ın dört grupta sınıflandırdığı şekilde çeviride eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığını saptamaktır. Bu çalışmada Emîn Ma'lûf'un *Adriana Mater* adlı Fransızca librettosunun, Arapça çevirisinde kullanılmış olan deyimlerin, uzman görüşüyle Fransızcadaki kullanımları tespit edilerek, eşdeğerlik açısından bir çeviri incelemesi amaçlanmıştır. Çalışma sonunda Fransızca aslında geçen ifadelerin erek dile farklı şekillerde çevrildiği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Adriana Mater, Emîn Mâ'lûf, çeviri, çevirmen, deyim, eşdeğerlik.

Analysis of Idioms in The Translation of Lebanese Origin Author Emîn Ma'lûf's Libretto "Adriana Mater" from French into Arabic in Terms of Equivalence

Abstract

The translation is the process of transferring one language to another and it is a tool used to exchange information and cultures between two different languages. In the process of translation, equivalence between the source language and target language ought to be provided. The most important point in translating literary texts, which is the most translated text type, is the competence of reflecting the feelings of source texts to target texts. Especially transferring dramas which are included in this type, to other languages is an extremely difficult process. It is suggested to translate source language and its culture to their equivalents in target language and culture with particular

* Araştırma makalesi/Research article

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı. e-posta: ymusa@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5274-9481.

*** Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı. e-posta: melikegungenci@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1885-0551.

Makale Gönderim Tarihi: 05.01.2021

Makale Kabul Tarihi : 31.05.2021

NÜSHA, 2021; (52): 147-160

attention paid to the dialogues. The purpose of this study aims to determine the linguistic equivalence according to Mona Baker's theory which categorized into four main types. In this study, it is aimed to determine the utilization of the idioms used in the Arabic translation of Emîn Ma'lûf's Libretto entitled as "Adriana Mater" in French with expert opinion. At the end of this study, it is stated that the expressions used in the French version were translated into the source language with different levels of equivalence.

Keywords: Adriana Mater, Emîn Mâ'lûf, equivalence, idiom, translation, translator.

Structured Abstract

The Lebanese-born French author Emîn Mâ'lûf, who received Prix Goncourt in 1993 for his novel *The Rock of Tanios*, is well known with his novels all around the World. Mâ'lûf, whose novels has been translated into Turkish and many languages, is also known in our country. Mâ'lûf emphasizes the importance of eliminating discrimination based on gender, race, ethnic group, religion, or any other attribute, and meeting whole world on a common ground, and warns the public against hatred and intolerance tirelessly in his novels.

The translation is the process of transferring one language to another and it is a tool used to exchange information and cultures between two different languages. In the process of translation, equivalence between the source language and target language ought to be provided. Equivalence is one of the core concepts of translation. Translational equivalence is the similarity between a word (or expression) in one language and its translation in another. The purpose of this study aims to determine the linguistic equivalence according to Mona Baker's theory which categorized into four main types (equivalence at word level, equivalence above the word level, grammatical equivalence, textual equivalence). In this study, it is aimed to determine the utilization of the idioms used in the Arabic translation of Emîn Ma'lûf's Libretto entitled as "Adriana Mater" in French with expert opinion.

The French idiom "Les grondements de la guerre" had translated to Arabic in the form of "تندق طبول الحرب". Arabic idiom that has a similar meaning to the idiom in the source text and is equivalent at the word level is used in the same way in the target text. Thus, equivalence has been achieved. The French idiom "Les dés sont jetés" had translated to Arabic in the form of "سبق السيف العذل". The idiom in the source text has been translated into a frequently used an idiom in the Arabic language. The translator has translated through the localization technique in this section. The French idiom "Je n'ai fait qu'avaler des mensonges des" had translated to Arabic in the form of "أنا أتجرع الأكاذيب". Thus, equivalence has been achieved. The French idiom "Soit trop lourde à porter" had translated to Arabic in the form of "ثقيل / ثقيلة على كاهل". The translator has followed the strategy of adding words in the process of the translation. Adding words in translation is a strategy to add some words and expressions that are not found in the source text into the target text. The translator has added the word "كاهل" to the target text and transferred it to the idiom commonly used in Arabic. The French idiom "La camisole de l'ignorance" had translated to Arabic in the form of "قميص الجهل". The translator has found the equivalent of the idiom in the source text in the target language.

The French idiom “Puis tu es devenu soudain adulte” has translated to Arabic in the form of “شَبَّبتَ فجأة عن الطوق”. Although the translator used similar expressions in terms of meaning, he could not achieve equivalence by translating the common sentence in French into Arabic as an idiom. The French idiom “Puis il y a eu guerre” has translated to Arabic in the form of “شَتَّت نيران الحرب”. The translator has transferred the similar phrase to an idiom that is often used in the target language. The French idiom “Le jour ou tu es né” has translated to Arabic in the form of “أبصرت النور” and “La guerre s’est arrêtée” has translated to Arabic in the form of “وضعت الحرب أوزارها”. The translator has translated the common expression in the source text as an idiom to the target language. The French idiom “propre fils” has translated to Arabic in the form of “فلذة كبدى”. In this part, the translator has added an emotional tone to the libretto by translating a similar phrase with a different lexical element but with an expression that has the same meaning.

As a result of this research, the translation strategies used by the translator in the process of translating have been analyzed and some differences in expression have been observed in the translation of the discussed sentences from French to Arabic. In its translation into Arabic, idioms are often used to save the translator speech from monotony. The translator has tried to transfer the sentences in the source text to Arab culture as much as possible. The translator has translated faithfully some sentences from the source text to Arabic in the process of the translation.

Giriş

Çeviri, çeşitli toplumlar arasında dilsel ve kültürel açıdan etkileşimin sağlanması için önemli bir rol oynamaktadır. Başka bir deyişle kaynak kültürün, erek kültüre aktarılmasını sağlayan bir faaliyettir. Bu faaliyetin gerçekleşmesindeki en önemli faktör çevirmendir. Çünkü kaynak dili birçok yönden erek dile olabildiğince en doğru ve kaynak metnin anlamına en yakın şekilde aktarmaya çalışmaktadır.

Çeviri esnasında çevirmenlerin karşılaştığı birçok zorluk bulunmaktadır. Özellikle kaynak dilin kültürü ile erek dilin kültürü birbirlerinden fazlasıyla uzaksa, çevirmen kaynak dili erek dile aktarırken kültür farkını gözetmek zorundadır. Kültürel farklılıklardan doğan bir takım özel söylemler bulunmaktadır. Bir toplumun sosyal özelliğini yansıtan deyimler de bu özel söylemlere dâhil edilmektedir. Yeryüzünde kullanılan dillerin uzun bir geçmişe dayanan ve günlük hayatta sıklıkla kullanılan birçok deyimini bulunmaktadır. Deyimler genellikle tarihte yaşanan belirli olaylar üzerine söylenip toplumda yaygın bir şekilde kullanılmaya devam edilen kalıp kullanımlardır. Deyimler, kullanıldığı toplumun sosyolojik, kültürel ve coğrafi birçok özelliğini yansıtmaktadır. Çeviri esnasında özellikle deyimler açısından eşdeğerliğin yakalanması, çevirmenin hem kaynak dile hem de erek dile iyi derecede hâkim olmasını gerektirmektedir. Fakat bazı durumlarda bir dilde kullanılan deyim diğer dilde karşılığının olmaması durumu çevirmene deyimini erek dil ve kültüre aktararak anlamını ve etkisini sağlaması açısından birtakım zorluklar

çıkarmaktadır. Buna ek olarak deyimlerin metin içerisinde fark edilip onun deyim olduğuna kanaat getirilmesi de dilin yapısına ve kültürüne dair bilgiye sahip olmayı gerektirmektedir.

Çeviri kavramının tarih boyunca edindiği anlamlar araştırıldığında birçok farklı tanıma rastlanabilir. Bunun için başvurulacak ilk kaynak, Türk Dil Kurumu (2020) tarafından yapılan “Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme, bir eserin başka bir dile aktarılması” tanımıdır. Çeviri üzerine yapılan çalışmalarda araştırmacıların ortaya çıkardığı kuramsal tanımlarla da karşılaşmaktadır. Newmark’a göre “Çeviri bir dilde yazılı bir mesajı veya ifadeyi başka bir dilde yazılı bir mesaja veya ifadeye dönüştürme girişimini kapsayan bir zanaattır” (Newmark, 1981, s.7). Göktürk (2016, s.15) çeviriyi “Tek tek diller ötesinde bir ortak dildir çeviri, dillerin dilidir” şeklinde tanımlamaktadır. Suçin ise çeviriyi “Çeviri, toplumların bilgilerini birbirleriyle paylaşmalarını sağlayan bir yoldur” şeklinde tanımlamıştır (Suçin, 2013a, s.19).

Tanımlardan görüldüğü üzere çeviri, insanlığın başlangıcından günümüze kadar uzanan, birbirinden farklı iki dil arasında var olan iletişimi ve kültürlerarası bilgi alışverişini sağlayabilmek için ortaya çıkmış bir faaliyettir. Çeviri, farklı kültürleri bir araya getiren, kültürler arası bilgi paylaşımına aracılık eden ve dillerarası eşdeğerliği dikkate alarak dilleri birbirine dönüştüren ortak bir dildir.

150

Çeviri, sözlü ve yazılı olmak üzere iki şekilde yapılabilmektedir. Herhangi bir metnin yazılı çevirisinin yapılması mümkün olacağı gibi konuşma esnasında söylenen cümlelerin de çevirisinin yapılması mümkündür. Yazılı çeviri yapılırken metin önce okunup anlaşıldıktan sonra çeviri yapılmaktadır. Aynı şekilde sözlü çeviri esnasında türüne göre eğer ardıl çeviri ise kaynak dilde konuşulanlar dinlenir, daha sonra erek dile aktarılır. Eğer simultane çeviri ise kaynak dilde konuşulanlar eş zamanlı olarak erek dile aktarılır.

Çeviride Deyimler

Dilin zenginleşmesini ve ivme kazanmasını sağlayan deyimler, birden fazla sözcüğün bir araya gelerek bir durumu ya da olayı anlatmak için kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Aksan’a göre deyim, bir dilin sözcüklüğü, aynı zamanda anlatımı güçlü kılan birçok anlam olaylarının, söz sanatlarının yansıtıcısıdır ve genellikle bir durumu, olayı, insan karakter ve davranışlarını betimlemek üzere birden çok sözcükle oluşturulur (Aksan, 2000, s.77). Konuşmaları monotonluktan uzaklaştırmak amacıyla kullanılan deyimler kültürlerarası benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Bu yüzden deyimlerin çevirisi yapılırken, erek dilde o deyim tam karşılığı olup olmadığını çözümlenerek, erek dile en uygun şekilde aktarma ve yorumlama becerisi gerekmektedir. Ayrıca tercümede uygun ifadelerin seçilmesi, eserin üslubunun doğru aktarılması, hedef dildeki geçerli kelimelerin tercih edilmesi gerekmektedir

(İşler & Yıldız, 2018, s.23). Buna ek olarak deyimler bir toplumun kültürünü yansıttığı için hem kaynak dilin hem de erek dilin kültürü hakkında doğru ve kapsamlı bir bilgiye sahip olmak gerekmektedir. Bu nedenle deyimlerin çevirisinde birçok sorunla karşılaşmak mümkündür. Baker, deyim çevirisinde karşılaşılan sorunların iki hususla yakından ilişkili olduğunu, birincisinin, öncelikle metinde deyim farkına varma ve onu doğru bir şekilde yorumlama becerisiyle ilgili olduğunu, ikincisi ise deyim çeşitli anlamsal boyutlarının erek dile aktarılması sürecinde karşılaşılan sorunları kapsadığını ifade etmiştir (Suçin, 2013). Suçin'e göre deyim çevirisinde karşılaşılan sorunlar şu başlıklar altında toplanmaktadır (2013b, s. 183):

- Metinde geçen deyim farkında olmak.
- Kaynak dil deyiminin hedef dilde karşılığının bulunmaması.
- Benzer biçime sahip kaynak ve hedef dil deyimlerinin farklı bağlamlarda kullanılması.
- Kaynak ve hedef dillerin metin normlarında deyimlerin farklı sıklıkta kullanılması.

Çevirmen yazılı çeviri yaparken farklı strateji ve teknikler kullanabilir. Esas olarak çevirmenin ne tarz bir metin çevirdiği de önemli faktörler arasındadır. Nitekim resmi bir yazı ile edebi bir yazıyı çevirme konusunda işin içine farklı yöntemler, teknikler ve dinamikler girecektir. Bir çeviride fikri sapmaların yaşanmaması için çevirmen tarafından kullanılan çeviri stratejilerinin yanı sıra, çevirmen objektiflik içinde makul akıl yürütmeleri yapabilir (Divarcioğlu, 2017, s.241). Bir tiyatro eserinin çevirisini yaparken çevirmenin dilsel düzenin yanında kültürel düzene de uygun bir çeviri yapması gerekmektedir. Cary'e (1996, s.70) göre, bir tiyatro oyunu çevirmeni kaynak metne sadık bir çeviriyi başarıyla yapmak istediğinde, yazarın halkın üzerinde bıraktığı etkiyi göz önünde bulundurma kaygısı taşır. Çevirisi yapılan tiyatro oyunu erek kültür izleyicisinde olumsuz bir intiba bırakabilir ve oyunu başarısızlığa götürebilir. Çünkü çevirmen çeviri yaparken kaynak metindeki dilsel düzen ve kültürün, erek dile ve kültüre aktarılmasına yönelik güçlükler yaşayabilir. Bu bağlamda Cary'e göre tiyatro çevirisinde çeviri (la traduction) ve uyarlama (l'adaptation) olmak üzere iki yönetime başvurulur (Dindar, 2015, s.87). Mona Baker, atasözleri ve deyim çevirilerinde izlenecek stratejileri; benzer anlam ve benzer biçimle çeviri (tam eşdeğerlik), benzer anlam farklı biçimle çeviri (kısmî eşdeğerlik), açıklama yoluyla çeviri ve çıkarma yoluyla çeviri stratejileri şeklinde sınıflandırmıştır (1992, s.228).

Çeviride Eşdeğerlik

Eşdeğerlik, Türk Dil Kurumu'nun (2020) tanımına göre "eşdeğer olma durumu"dur. Çeviride eşdeğerlik ise kaynak metin ile erek metin arasında söz dizimi, anlam, biçim ve dilbilgisi yönünden denklik kurulmasıdır. Mona Baker

eşdeğerlik kavramını kelime seviyesinde, kelime seviyesinin üstünde, dilbilgisel, metinsel ve pragmatik seviyeler olarak adlandırdığı başlıklar altında ayrıntılı olarak tanımlamaktadır (Baker, 1992, s.5). Çeviride skopos kuramını geliştiren Vermeer, eşdeğerliği, “erek metinle kaynak metin arasında oluşan gerçek ilişki” olarak tanımlamaktadır (2008, s.43). Eşdeğerlik kavramının mantıktan geldiğini ileri süren Gideon Toury, eşdeğerliği “değişmeyen ve değişen arasındaki denge” olarak tanımlamaktadır (Yalçın, 2015, s.74). Eşdeğerlik kavramı çeviribilimciler tarafından sözcüksel, metinsel, söylemsel vb. eşdeğerlik şeklinde incelemiştir. Mona Baker çeviride eşdeğerliği sözcük ve sözcük üstü düzeyde, dilbilgisel, metinsel ve kullanımsal eşdeğerlik olmak üzere dört gruba ayırmaktadır (Suçin, 2013, s.54):

- Sözcük ve sözcük üstü düzeyde eşdeğerlik: Metin ya da söylemden ziyade sözcük düzeyinde eşdeğerliğin sağlanmasıdır.
- Dilbilgisel eşdeğerlik: Hedef dilde kaynak dildeki dilbilgisel araçların bulunması, bilgi ve mesajın kayba uğramadan hedef dile aktarılmasıdır.
- Metinsel eşdeğerlik: Kaynak ve hedef dildeki metinlerin bilgi ve tutarlılık açısından eşdeğer olmasıdır.
- Kullanımsal eşdeğerlik: Kaynak dilde anlatılmak istenen ifadenin hedef kültür okuyucularının açıkça anlayabilmesi için ifadenin yeniden oluşturulmasıdır.

Bu çalışmada Emîn Ma'lûf'un “Adriana Mater” adlı Fransızca librettosunun, Arapça çevirisinde kullanılmış olan deyimlerin kaynak dildeki kullanımı göz önünde bulundurularak Mona Baker'ın eşdeğerlik tanımı üzerinden çeviride eşdeğerlik incelenmiştir.

Emîn Ma'lûf'un Hayatı ve Edebi Yönü

Emîn Ma'lûf 1949 yılında Beyrut'ta doğmuştur. Çocukluk dönemini ve ilköğretimini Beyrut'ta bir Fransız okulunda tamamlamıştır. Anadili Arapça olup iyi derecede Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Annesi ve babası gazeteci olan Emîn Ma'lûf, ekonomi ve toplum bilimi okuduktan sonra Beyrut'taki “*En-Nahar*” gazetesinde çalışmaya başlamıştır. Lübnan'da çıkan iç savaş sebebiyle ailesiyle birlikte Fransa'ya göç etmiştir.

İlk kitabı olan *Arapların Gözüyle Haçlılar* eseri 1983 yılında Paris'te yayımlanmıştır ve bu kitap sayesinde tanınmıştır. Yazar bu eseriyle Batı'nın Haçlı Savaşlarına farklı bir açıdan bakmasını sağlamıştır. Yazarın ikinci eseri 1986 yılında yayımlanan *Afrikanlı Leo* olup bu eseriyle Fransız-Arap Dostluk Ödülüne layık görülmüştür. Ardından 1988 yılında *Semerkant*, 1991'de *Işık Bahçeleri*, 1992'de *Béatrice'ten Sonra Birinci Yüzyıl*, 1993'te *Tanios Kayası*, 1996 yılında *Doğu'nun Limanları*, 1998'de ilk deneme kitabı olan *Ölümcül Kimlikler*, 2000'de *Yüzcü Ad: “Baldassare'nin Yolculuğu”* adlı romanı,

2001’de opera için yazdığı ilk librettosu *Uzaktan Aşk*, 2004’te *Yolların Başlangıcı* adlı otobiyografik eseri, 2006 yılında ise ikinci librettosu olan *Adriana Mater* yayımlanmıştır. 2009’da ikinci deneme kitabı olan *Çivisi Çıkmuş Dünya*, 2010 yılında *Emilie* adlı librettosu, 2012 yılında *Doğu’dan Uzakta* romanı yayımlanmıştır.

Emîn Ma’lûf kitaplarında sıklıkla Asya ve Akdeniz kültürüne dair unsurlar kullanmaktadır. Ayrıca doğu toplumunun özelliklerini, kültürünü, gelenek ve göreneklerini ve tarihini iyi bildiği için eserlerinde doğu toplumuna ait unsurları işlemiştir. Böylece Batı toplumlarının Doğu’yu tanımada önemli katkısı bulunmuştur. Ma’lûf eserlerinde hoşgörü, sevgi, saygı ve erdem kavramlarının kaynaştığı bir toplumu yansıtmaya arzusunda. Yıldırım’a (2015, s.71) göre Ma’lûf eserlerinde cinsiyet, ırk, etnik grup, din ya da başka ölçütlerle ayrımcılıkların son bulmasını, tüm dünyanın ortak bir ekseninde toplanmasını, kin ve hoşgörüsüzlüğe karşı kamuoyunun usanmadan uyarılmasını vurgulamaktadır.

Adriana Mater Librettosunun Karakterleri ve Konusu

Emîn Ma’lûf’un ilk librettosu olan *Uzaktan Aşk* adlı eserinden sonra kaleme aldığı ikinci eseridir. Fransız besteci Kaija Saariaho tarafından 2006 yılında bestelenmiş olup 3 perdeden oluşmaktadır. Yazar önceki eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de bir sosyolojik olaya değinerek savaşın bir toplum ve bireyleri üzerindeki etkisini çok yönlü ve etkileyici bir şekilde okuyucu ile buluşturmuştur. Bu librettonun çalışma konusu olarak seçilmesinin nedeni, eserin konusu, yazarın anlatım tarzı ve okuyucuya verilmek istenen mesajın çarpıcı ve etkileyici olmasıdır.

153

Librettonun karakterleri Adriana, oğlu Yonas, kız kardeşi Refka ve asker Tsargo’dur. Olayın geçtiği zamanın tam olarak bilinmemesinin yanı sıra 20. yüzyıl balkan coğrafyasında yaşanan karışıklıkları anlatan ve iç savaşın yaşandığı bir ülkede geçmektedir. Tsargo adındaki askerin Adriana’ya tecavüz etmesi üzerine kurulmuştur. Bu tecavüz nedeniyle hamile kalan Adriana çocuğu doğurmak ister. Kız kardeşi Refka, Adriana’ya Tsargo gibi bir şeytanın çocuğunu doğurmak istediği için ısrarla karşı çıkar. Sonuç olarak Adriana’nın Yonas adında bir erkek çocuğu dünyaya gelir. Yonas büyüdüğünde Adriana ona gerçekleri anlatır ve Tsargo’nun onun babası olduğunu söyler. Yonas senelerdir annesinin böyle bir gerçeği saklamasına öfkelenir. Şehri terketmiş olan Tsargo bir gün şehre döner ve Yonas bu haberi alır. İntikam almak için babası Tsargo’yu öldürmek için ant içer.

Adriana Mater, insanoğlunun savaş döneminde yaşadığı içler acısı trajedileri gözler önüne sererken, “bir insanın tüm yaşadığı acılara rağmen bağışlaması bir cesaret göstergesi mi yoksa korkaklık mı?” gibi sosyolojik bir sorunu ve soruyu ortaya çıkarmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, Adriana Mater adlı librettonun yazım dili Fransızcadan Arapçaya çevirisinde kullanılan deyimsel ifadeleri eşdeğerlik açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Fransızcadan Arapçaya aktarılırken kullanılan dokuz adet deyimsel ifadenin, Fransızca kaynak metindeki kullanım şekilleri incelenmiş olup eşdeğerlik açısından değerlendirilmiştir.

Eserin Deyimsel İfadelerinin Çeviri Açısından Çözümlemesi

Adriana Mater librettosunun kaynak dil Fransızcadan erek dil Arapçaya çevirisi incelenerek, Arapça çevirisinde tespit edilen deyimsel ifadelerin Fransızca aslındaki ifadeler belirlenmiştir. Belirlenen ifadelerin çevirisi eşdeğerlik açısından ve çeviri stratejileri odak alınarak incelenmiştir. Eser Fransızca aslından Arapçaya 2006 yılında Nahla Baydoun tarafından çevrilmiştir. Aynı şekilde Fransızca aslında Türkçeye Samih Rifat çevirmiştir.

İlk olarak Fransızca aslından *Adriana Mater* olan eserin isminin Fransızcadan Arapçaya çevirisi “الأم أدريانا” (Adriana Anne) şeklinde yapılmıştır. Burada sözcüksel düzeyde eşdeğerlik sağlanmıştır.

Örnek 1

<p><u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.12)</p> <p>Deuxième tableau - Comme en écho à la fureur de Tsargo et à menaces, les grondements de la guerre.</p>
<p><u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.10)</p> <p>المشهد الثاني – تدق طبول الحرب كأنها ترجع صدى غضب تسارغو ووعيده.</p>
<p><u>Türkçe</u> (s.10)</p> <p>İkinci sahne – Tsargo’nun öfkesine ve tehditlerine bir yankı gibi yanıt veren savaş gürlemeleri duyulur.</p>

Cümlede librettonun olay örgüsünün başlangıcı sayılan savaşın sinyal verdiği ya da savaşın başlamak üzere olduğu belirtilmektedir. Fransızca kaynak metinde geçen “les grondements de la guerre” yani “Savaş gürlemeleri duyulur” ifadesini Arapçaya çevirisinde çevirmen Arapçada sıklıkla kullanılan “savaş tamamları çalar” (تدق طبول الحرب) şeklinde aktarmıştır. Kaynak metindeki düz anlamlı ifade erek metne deyim olarak aktarılmıştır. Burada Mona Baker’ın eşdeğerlik sınıflandırmasına göre metinsel eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir.

Örnek 2 Kaynak Metin (Fransızca) (s.54)

De toute manière, les dés sont jetés. Tu as choisi de garder l'enfant, il est trop tard pour changer d'avis.

Erek Metin (Arapça) (s.74)

على أي حال، قضي الأمر، فقد اخترت أن تحتفظي بالطفل وسبق السيف العدل.

Türkçe (s.43)

Öyle ya da böyle, zarlar çoktan atıldı. Çocuğu doğurmayı seçtin. Karar değiştirmek için artık geç.

Cümlede, librettonun ana kahramanlarından Adriana, Tsargo tarafından uğradığı tecavüzün üzerine hamile kalır ve o çocuğu doğurmak istemektedir. Bunun üzerine Adriana'nın kardeşi Refka bu durumun çılgınlık olduğunu ama iş isten geçtiğini belirtmektedir. “Çok geç olmak” deyimini Fransızcada “artık zarlar atıldı” anlamına gelen “les dés sont jetés” deyimini ile ifade edilmiştir. Arapçaya çevirisinde “Kılıç kınamanın önüne geçti” (سبق السيف العدل)² deyimine aktarılmıştır. Bu deyim in erek kültürde hikâyesi bulunmaktadır. Çevirmen Fransızca kaynak metinde geçen “zarlar atıldı” deyimini erek dilin kültüründe hikâyesi olan “kılıç kınamanın önüne geçti” deyimini ile çevirmiştir. Benzer anlamlı bir deyim biçimsel olarak farklı sözcüksel öğelerle Arapçaya çevrilerek Mona Baker'ın metinsel eşdeğerlik yaklaşımı tercih edilmiştir.

155

Örnek 3 Kaynak Metin (Fransızca) (s.62)

² Doğru, E. (2011). Dilin Derin Devleti Deyimler. (s. 120), “Kılıç kınamanın önüne geçti” deyiminin hikâyesi: Dabbe bin Edd'in develerinden biri kaçtı. Dabbe'nin oğulları Sa'd ve Su'ayd kaçan deveyi bulmak için aramaya koyuldular. İkisi de farklı yönler ayrıldılar. Sa'd deveyi bulup eve getirdi, Su'ayd ise hala aramaya devam ediyordu. El-Hâris bin Ka'b ile yolda karşılaştılar. Hâris, Su'ayd'ın üzerindeki hırkaları istedi. Su'ayd hırkaları vermeyince Hâris onu öldürüp hırkaları aldı. Dabbe oğlu Su'ayd'ı bekledi fakat gelen olmadı. Hac ibadetini yapmak üzere Mekke'ye giden Dabbe, Ukaz Panayırı'nda el-Hâris ile karşılaştı. Üzerinde oğlu Su'ayd'ın hırkaları vardı. Bu hırkaları nereden aldığını sordu. O da yolda bir gençle karşılaştığını, üzerindeki hırkayı istediğini vermeyince de onu öldürdüğünü söyledi. Bunu duyan Dabbe oğlunu öldüren el-Hâris'i orada bulduğu bir kılıçla öldürdü. Haram ayda böyle bir şeyi neden yaptığını soranlara “kılıç kınamanın önüne geçti” diye cevap verdi. Bu deyim, söylenen bir sözün ya da yapılan bir eylemin yanlış olduğu ya da başa bela açacağı bilindiği halde kişinin kendine hâkim olamayarak fevri bir hareketle bu işi gerçekleştirmesi durumunda kullanılır.

Depuis que je suis né je n'ai fait qu'avalier des mensonges des mensonges avec chaque gorgée de lait.

Erek Metin (Arapça) (s.85)

منذ أبصرتُ النور وأنا أتجرّع الأكاذيب والأكاذيب مع كل قطرة حليب.

Türkçe (s.51)

Doğduğumdan beri hep bu yalanları yuttum ben, içtiğim her süt yudumuyla...

Adriana oğlunun öz babasının iç savaş sırasında öldüğünü söyler. Oğlu Yonas seneler sonra gerçek babasının aslında iç savaşta ölmediğini ve hayatta olduğunu öğrenir. Annesinin bu gerçeği saklamasına sitem eden Yonas “yalanlarını yuttum” yani “kandım” ifadesini kullanmıştır. Fransızca kaynak metinde “je n'ai fait qu'avalier des mensonges (...)” şeklinde geçen ifade aynı sözcüksel öğelerle Arapçaya (أنا أتجرّع الأكاذيب) “Yalanları yuttum” şeklinde aktarılmıştır. Böylece Mona Baker’ın sözcük düzeyinde eşdeğerlik yaklaşımının tercih edildiği söylenebilir.

Örnek 4

Kaynak Metin (Fransızca) (s.62)

J'avais peur que la vérité, soit trop lourde à porter, pour l'enfant que tu étais.

Erek Metin (Arapça) (s.86)

خشيت أن تكون الحقيقة ثقيلة على كاهل الطفل الذي كنت...

Türkçe (s.52)

Daha çocuktun ve gerçeğin, taşıyamayacağın kadar ağır gelmesinden korkuyordum.

Cümlede libretto ana kahramanlarından Yonas gerçek babasının kim olduğunu öğrenmiştir. Annesinin bu sırrı senelerce saklamasına büyük bir öfke duymaktadır. Adriana ise oğluna bu sırrı neden sakladığını açıklamaktadır. Fransızca kaynak metinde “soit trop lourde à porter” şeklinde ifade edilen “Taşımak için ağır gelmek” ifadesi Arapçaya (ثقيل / ثقيلة على كاهل) “omzuna ağır gelir” şeklinde aktarılmıştır. Çevirmen bu ifadeyi çevirirken sözcük ekleme stratejisini izlemiştir. Çeviride ekleme, kaynak metinde bulunmayan bazı sözcük ve ifadeleri erek metne ekleme stratejisidir. Çevirmen erek metne “omuz” kelimesini ekleyerek Arapçada sıklıkla kullanılan deyimle aktarmıştır. Çevirmenin bu ifadede metinsel eşdeğerliği sağladığı söylenebilir.

Örnek 5

<u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.63) Moi seul ligoté par la camisole de l'ignorance.
<u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.88) أنا وحدي مقيد بقميص الجهل...
<u>Türkçe</u> (s.52) Ben girmişken cehaletin gömleğine...

Cümlede Yonas kendisi hakkındaki gerçeği kendisi dışında herkesin bilmesine sitem etmektedir. Çevirmen, Fransızca metinde “la camisole de l'ignorance” şeklinde geçen ifadeyi Arapçaya (قميص الجهل) yani “cehalet gömleği” ifadesine aktararak orijinal metni sözcüğü sözcüğüne çevirmiştir. Çevirmen bu metni çevirirken kaynak metinde yer alan ifadeyi erek dilde tam olarak karşılayacak bir eşdeğer bulmuştur. Kaynak metindeki ifade Arapçaya çevrilirken söz öbeği düzeyinde biçimsel bir dönüşüm ve anlamsal bir eşdeğerlik sağlandığı görülmüştür. Burada Mona Baker’ın sözcük düzeyinde eşdeğerlik yaklaşımına uygun bir çeviri yapıldığı söylenebilir.

Örnek 6

<u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.65) Puis tu es devenu soudain adulte; viens te mettre un instant à ma place, sur la chaise de l'accusée!
<u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.89) بما أنك شبيبت فجأة عن الطوق، تعال واجلس لحظة مكاني على كرسي الاتهام.
<u>Türkçe</u> (s.53) Madem ansızın büyüdün, bir an için benim yerime, sanık sandalyesine geç.

Bu kısımda Adriana’nın oğlu Yonas babasının Tsargo olduğunu ve annesinin bu gerçeği Yonas büyüyene kadar sakladığını öğrenir ve annesine isyan eder. Annesinin bu sırrı neden sakladığını sorgular. Librettonun Fransızca aslında bu kısım için “Puis tu es devenu soudain adulte” yani “ansızın büyüdün” ifadesi kullanılmış ve Fransızcada herhangi bir deyimde tekabül edecek cümle kullanılmamıştır. Arapça çevirisinde ise “halkadan çıktı, birden serpildi” anlamına gelen (شبيبت فجأة عن الطوق) deyimini kullanılarak cümle anlamsal açıdan pekiştirilmiştir. Çevirmen Fransızcada geçen düz anlamlı ifadeyi, Arapçaya deyimsel bir ifade olarak aktarmıştır. Böylece çevirmenin anlamsal açıdan

eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Fakat sözcük ve söz öbekleri düzeyinde biçimsel olarak bir eşdeğerlik görülmemektedir. Çevirmenin Mona Baker'ın metinsel eşdeğerlik yaklaşımını temel aldığı söylenebilir.

Örnek 7

<u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.66) Puis il y a eu guerre.
<u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.92) ثم شبت نيران الحرب...
<u>Türkçe</u> (s.55) Sonra şu savaş çıktı.

Cümlede yazar savaşın başladığını ifade etmektedir. Fransızca kaynak metinde “Puis il y a eu guerre” yani “savaş çıktı” şeklinde geçen ifadeyi Arapça çevirisinde çevirmen “savaş ateşi tutuştu” yani “savaş başladı” anlamına gelen (ثم شبت نيران الحرب) deyimini kullanmıştır. Çevirmen kaynak metindeki düz anlamlı bir ifadeyi erek dilde sıklıkla kullanılan bir deyim aktarmıştır. Bu ifadede sözcük ve söz öbekleri düzeyinde biçimsel bir dönüşüm yapılmış olup anlamsal olarak eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir. Bu cümlenin çevirisinin Mona Baker'ın metinsel eşdeğerlik yaklaşımına uygun olduğu söylenebilir.

158

Örnek 8

<u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.67) La guerre s'est arrêté le jour ou tu es né.
<u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.93) وضعت الحرب أوزارها حين أبصرت النور.
<u>Türkçe</u> (s.55) Senin doğduğun gün savaş bitti.

Cümlede Adriana oğlunun doğduğu zaman savaşın sona erdiğini söylemiştir. Çevirmen, Fransızca “La guerre s'est arrêté” yani “savaş bitti” ifadesini Arapçaya “savaş silahlarını bıraktı” (وضعت الحرب أوزارها) deyimine aktarmıştır. Bu ifadede anlamsal olarak eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir. Cümle içinde geçerken “Sen doğduğunda” ifadesini Fransızca “le jour ou tu es né” ifadesinden Arapçaya “ışığı görmek, ışığa bakmak” anlamına gelen “dünyaya gözlerini açmak” (أبصرت النور) şeklinde deyim olarak çevirmiştir. Çevirmenin bu metni çevirirken kaynak metinde yer alan düz ifadeyi erek dile deyim olarak aktararak anlamsal açıdan eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Bu

cümlelerin çevirisinin Mona Baker'ın metinsel eşdeğerlik yaklaşımına uygun olduğu söylenebilir.

Örnek 9

<p><u>Kaynak Metin (Fransızca)</u> (s.67)</p> <p>De quelle vie parles-tu ainsi? De la tienne Yunas? De celle de mon propre fils?</p>
<p><u>Erek Metin (Arapça)</u> (s.93)</p> <p>على أية حياة تتكلم؟ أحياتك يا يونس؟ حياة فلذة كبدي؟</p>
<p><u>Türkçe</u> (s.55)</p> <p>Hangi yaşamdan söz ediyorsun Yonas? Seninkinden mi? Benim öz oğlumunkinden mi?</p>

Adriana burada oğlu Yonas'a sitem ederken konuşmasında geçen “mon propre fils” yani “öz oğlum” ifadesini çevirmen Arapçaya çevirirken “فلذة كبدي” yani “ciğerparem, can parçam, ciğerimin köşesi” ifadesini kullanmıştır. Bu kısımda çevirmen anlamsal olarak eşdeğer bir ifadeyi farklı bir sözcüksel öğeyle fakat aynı anlama gelen bir ifadeyle çevirerek erek metne duygusal bir hava katmıştır. Sonuç olarak çevirmenin Mona Baker'ın eşdeğerlik tasnifine göre metinsel eşdeğerliği tercih ettiği söylenebilir.

159

Çalışmada Mona Baker'ın (1992) dört düzeyde ifade ettiği çeviride eşdeğerliğin, sözcük ve sözcük üstü düzeyinde eşdeğerlik boyutu ele alınarak inceleme yapılmıştır. Yapılan incelemede kaynak metin ve erek metin arasında anlamsal düzeyde eşdeğerliğin sağlandığı görülmüştür. Kaynak metinde geçen ifadelerin erek dile deyim olarak aktarılmasıyla tiyatro eserinin erek kültüre hitap etmesi hedeflendiği düşünülmektedir.

Sonuç

Çalışmada Lübnan asıllı yazar Emîn Ma'lûf'un, Fransızca librettosu “Adriana Mater”ın “Adriana Anne” (الأم أدريانا) adıyla Arapçaya çevrilen eserinde kullanılan deyimsel ifadeler, Mona Baker'ın çeviride eşdeğerlik tasnifine göre incelenmiştir. Mona Baker'ın (1992) eşdeğerlik sınıflandırması esas alınarak inceleme yapılmıştır. Fransızca kaynak metin ile Arapça erek metin eş zamanlı olarak okunarak, metinler deyimsel ifadeler bakımından karşılaştırılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda çevirmenin çeviri yaparken kullandığı stratejiler incelenmiş ve ele alınan cümlelerin Fransızcadan Arapçaya çevirilerinde bazı noktalarda ifade farklılıkları görülmüştür. Arapça çevirisinde çevirmen konuşmaları daha kültürel ve etkili ifadelere dönüştürmek amacıyla sıklıkla deyim kullanmıştır. Bu bağlamda Libretto, tiyatro vb. gibi gösterilerin çevirisinde asıl önemli olan nokta kaynak metnin hangi amaçla

çevrilmiş olduğudur. “Okunması için mi, yoksa librettonun seyirci karşısında sergilenmesi için mi?” gibi sorular ortaya çıkmıştır. Çünkü çevirmen, sergilenecek oyun için ayrı bir düşünce yapısında ve çeviri üslubundan çalışması gerekmektedir.

Yapılan incelemelerden hareketle çevirmen, bazı cümlelerde Fransızca kaynak metinde kullanılan ifadelerle sadık kalarak erek dile sözcüğü sözcüğüne çeviri yaptığı tespit edilmiştir. Bazı cümlelerde ise kaynak metinde geçen cümleleri mümkün olduğunca Arap kültürüne aktarmaya çalıştığı görülmüştür. Genel anlamda biçimsel farklılıklar tespit edilse de anlamsal düzeyde eşdeğerliğin sağlandığı düşünülmektedir. Çevirmen kaynak metinde ifade edilen cümleyi erek dilin kültürünü göz önünde bulundurarak çevirmiştir. Çevirmenin, Mona Baker’ın eşdeğerlik tasniflerinden en çok metinsel eşdeğerliği tercih ettiği görülmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2000). *Türkçenin Sözvarlığı*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Baker, M. (1992). *In Other Words: A Coursebook On Ttranslation*. Usa and Canada: Routledge.
- Cary, E. (1996). *Çeviri Nasıl Yapılmalı?*. Ankara: İnsan Yayınları.
- Dindar, S. (2015). Edmon Cary’nin Yazınsal Çeviri Yönteminin Temel Özellikleri: Tiyatro Çevirisi Örneği. *Humanitas Dergisi*. Sayı 5.
- Divarcioğlu, D. (2017). Çeviride Sezgi ve İdeal Tarafsızlık. *International Journal of Languages Education and Teaching*. Sayı 5.
- Doğru, E. (2011). *Dilin Derin Devleti Deyimler*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Göktürk, A. (2016). *Çeviri: Dillerin Dili*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- İşler, E., & Yıldız, M. (2018). *Arapça Çeviri Kılavuzu*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. USA: Prentice Hall.
- Yalçın, P. (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yıldırım, C. (2015). Emîn Maalouf’un Romanlarının Türkçe Çevirileri: Coğuldizge Kuramı Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Çözümleme. Doktora Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara Üniversitesi.
- Suçin, H. (2013). *Öteki dilde var olmak Arapça çeviride eşdeğerlik*. Ankara: Say.
- Türk Dil Kurumu (2020). <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Vermeer, H. J. (2008). *(Çev. A. Handan Konar), Çeviride Skopos Kuramı*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.